

SISSEJUHATUS TEKSTIÕPETUSSE

SISSEJUHATUS TEKSTIÕPETUSSE

Reet Kasik

**TARTU ÜLIKOOLI
KIRJASTUS**

Toimetanud Ellen Uuspõld
Retsenseerinud Krista Kerge ja Urve Pirso

Raamatu väljaandmist on rahaliselt toetanud Haridus- ja Teadus-
ministeerium ning Eesti Teadusfond.

Autoriõigus Reet Kasik 2007

ISBN 978-9949-11-687-4

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

SISUKORD

Sissejuhatus	7
1. MIS ON TEKST	10
Teksti mõiste	11
Tekstilisus	15
Teksti grammatilisus, vastuvõetavus ja sobivus	17
Tekstisidusus	19
2. TEKSTI STRUKTUUR	28
Tekstiosade seosed	29
Struktuurianalüüs	32
Teksti alustamine ja lõpetamine	36
3. TEKSTITÜÜBID	40
4. TEKSTILIIGID ehk ŽANRID	48
Tekstiliigid ja stiil	53
5. TARBETEKSTI TUNNUSED	62
Selgus	64
Konkreetsus	71
Tihedus	75
6. AMETIKIRJAD	82
Vormistussoovitusi	83
Ametikirja struktuur	85

7. KEELELINE MÕJUTAMINE	92
Lugeja arvestamine	96
Autori usaldusväärsus	101
8. TEADUSTEKST	108
Teadusteksti konventsioonid	110
Kirjanduse kasutamine	111
Kellele kirjutatakse	114
Teaduskeele tunnused	116
9. SUULINE KEELEKASUTUS	126
Esinemise kavandamine	131
Ettekande esitamine	136
Kirjandust	141

SISSEJUHATUS

Tänapäeva ühiskonnas ei õnnestu kellelgi vältida tekste ega suhet nendega. Tekstid mitte lihtsalt ei ümbritse meid, vaid on muutunud meie elu osaks. Nendega tekib suhe, need tuleb vastu võtta, kujundada nende kohta oma arvamus. Infoühiskonnas on endisest tähtsam suuta eristada olulist informatsiooni vähem olulisest ning õppida avama tekstide mitmetahulisi ja mitmemõõtmelisi tähendusi. See tähendab oskust kriitiliselt lugeda ja tekste analüüsida. Analüüsi oskus on abiks ka tekstide koostamisel. Tegevusalade struktuuri ja töö iseloomu muutumine jätab jälgi keelekasutusse. Õppeaeg pikeneb ja haridustase kasvab, üha suurema hulga inimeste töö kujutab endast lugemist, kirjutamist, nõupidamisi ja vestlusi. Keelekasutaja peab tänapäeva oludes suutma toota ja mõista keelt paljudes eri situatsioonides, ta peab oskama hinnata keele tähtsust ja rolli oma tegevuses.

Kõrghariduses ja teaduses rõhutatakse järjest rohkem võõrkeelse kommunikatsiooni vajadust. Rahvusvahelise teaduse ja hariduse osaks on raske pääseda eesti keeles. Kui aga tahame säilitada ja arendada eesti keelt täisväärtusliku kultuurkeelena, siis tuleb täies mahus elavana hoida eestikeelne kõrgharidus ja eestikeelne teadus. Head eesti keelt nõuab ka hariduse ja elamise kvaliteet: asjadest saadakse kõige paremini aru ja suudetakse kaasa rääkida emakeeles. Ainult emakeelne kultuurikeskkond hõlmab kõiki rahva liikmeid, võõrkeelne asjaajamine jätab suhtlusest kõrvale need, kes keeli halvasti oskavad. Väikerahvale langeb siin kahekordne koormus. Maailma asjades kaasarääkimiseks vajatakse võõrkeeli, selle kõrval ei tohi aga jätta tähelepanuta ühtki emakeele tasandit. Igasugune muukeelse teksti käsitus, olgu

tegemist võõrkeele õppimisega või teadusteksti kirjutamisega, sujub seda paremini, mida nõtkem on emakeeleoskus.

Käesolev sissejuhatus tekstiõpetusse on mõeldud kolmele kasutajarühmale: ülikoolide humanitaarerialade kirjaliku ja suulise väljenduse kursuse üliõpilastele, keele ja kirjanduse täienduskursuste ja avatud ülikooli kuulajatele ning seminari- ja bakalaureusetööde kirjutajatele. Õpik sobib abimaterjaliks ka kõigile tekstidega tegelevatele ja tekstidest huvitatud iseõppijatele. Põhitähelepanu on pööratud tekstide koostamisele. Raamatus antakse ülevaade nendest tunnustest, mis teevad lausetest teksti, tutvustatakse tekstisidususe ja tekstistrateegia põhimõisteid ja võimalusi ning analüüstitakse teksti struktuuri. Lühidalt peatatakse tekstide rühmitamisel, räägitakse tekstitüüpidest ja tekstiliikidest ning nende keelelisest eripärast. Peamiselt keskendutakse tarbetekstidele, tutvustatakse hea tarbeteksti omadusi ja antakse juhiseid selge, konkreetse ja täpse teksti kirjutamiseks. Eraldi tutvustatakse ametikirjade koostamist ning räägitakse keelelise mõjutamise ja argumenteerimise võtetest. Pikemalt peatatakse teadusteksti omadustel. Juttu tuleb kirjanduse refereerimisest ja allikatele viitamisest. Tuuakse välja teadusliku stiili tunnused ja hoiatatakse karide eest. Lühidalt vaadeldakse ka suulise teksti eripära ning antakse juhiseid ettekande koostamiseks.

Raamatus on rohkesti tekstinäiteid ning harjutusi ja ülesandeid. Osa ülesannetega kaasnevad lahendusi selgitavad kommentaarid, et hõlbustada õpikuga iseseisvalt töötamist. Õppejõu juhendamisel peetaval kursusel on kerge leida sarnaseid lisaharjutusi ning analüüsida õpikus toodute eeskujul suvalisi tekste.

Reet Kasik

1. MIS ON TEKST

- **Mis teeb lausetest teksti?**
- **Milline on grammatiline, vastuvõetav ja sobiv tekst?**
- **Kuidas lauseid omavahel temaatiliselt siduda?**
- **Millised ohud kaasnevad asesõnade kasutamisega?**

Teksti mõiste

Nimetust tekst kasutatakse keeleteaduses nii kirjaliku kui suulise väljenduse üksustele viitamisel. Tekst on suhtluses keelekasutuse põhiüksuseks. Tekst on kasutusel olev keel, mille ülesandeks on vahendada sõnumit. Kui teksti käsitatakse nii avaralt, siis on võimatu esitada ühiseid vormitunnuseid, mis kehtiksid mis tahes teksti jaoks. Teksti omadused sõltuvad sellest, **kus** ta kasutusel on (raadios, ajalehes, teadusartiklis, sõpradevahelisel suhtlemisel), **kes** teda kasutab (poliitik, diskor, luuletaja, kohtunik), **milleks** teda kasutatakse (tahetakse kellelegi midagi selgeks teha, tahetakse midagi teada saada või tahetakse panna keegi midagi tegema).

Sageli peetakse tekstist rääkides siiski silmas kitsamat tähendust, mõeldes teksti all ühe inimese kirjutatud monoloogi. Kirjutatud tekst esineb meie kogemuses tootena, esemena, asjana. See on tähendustervik, mille sisu ja vormi kujundavad selle elemendid – sõnad, laused, fraasid. Teksti keelelistest valikutest tuleneb selle eesmärk ja liik ning selles võib eristada mitmesuguseid struktuuriosi. Nii viisi iseloomustatud kirjalik tekst on oma algupärasest kontekstist väljavõetunagi mõistetav tervik.

Kirjutatud monoloog on pika intellektuaalse ajaloo tulemus. Selle koostamist tuleb teadlikult õppida, seda oskust ei saada kaasa iseenesest nagu emakeele kõnelemise oskust. Emakeelde ja emakeelsesse kultuuriühiskonda sissekasvamine käib dialoogilise teksti kaudu. Teksti teine äärmus ongi suuline dialoog, kõige üldisem ja läbi kogu ühiskonna ulatuv keelekasutuse vorm. Dialoog on alati osa oma kontekstist ja rääkijad tõlgendavad üksteist mitte ainult selle kõne põhjal, mida nad kuulevad, vaid ka vahetu konteksti abil. Kui teksti struktuuriosade ja lausete eest

vastutab teksti kirjutaja, siis dialoog ja selle struktuur sünnib koostöös kahe või mitme kõneleja voorudest.

Teksti pikkus pole piiratud, lühimad tekstid on näiteks tänavasildid või ühesõnalised hüüatused *Appi!* või *Seis!*, pikemad tekstid kujutavad endast terveid raamatuid ja muid teoseid.

Tekst on midagi enam kui tema osade summa: teksti sünniks ei piisa sellest, et mõista ja osata moodustada üksikuid lauseid. Teksti võib pidada üheks keeleüksuseks just tähendusele toetudes – tekstil on oma **terviktähendus**. Tekstid ei ole seega keele struktuuriüksused nagu laused, vaid tähendusüksused, mis – tõsi küll – realiseeruvad sõnadest ja lausetest koosnevate struktuuridena. Autor kasutab keelt oma eesmärkide saavutamiseks valikuliselt. Keeleliste valikutega – valides sõnu, lausestruktuure ja teksti retoorilisi süsteeme – loob autor teatud tunnustega ja teatud tähendusega teksti.

Teksti koostamine on eesmärgipärane keelekasutus, keeleliste valikute tegemisel lähtutakse teksti eesmärgist ja funktsioonist.

Tekst ja diskursus

Sageli kasutatakse teksti kõrval või tekstiga seoses diskursuse mõistet. Tekst on konkreetsem mõiste kui diskursus. Tekstil on kuju ja vorm. Diskursuse mõiste on laialivalguvam. Levinumad kasutused on järgmised:

- diskursuse all mõeldakse eeskätt suulist keelekasutust kui tegevust, keelelist suhtlust tervikuna
- kui diskursusest räägitakse seoses kirjaliku keelekasutusega, siis hõlmab see peale konkreetse teksti ka selle kommunikatiivseid eesmärke kõnealuses sotsiaalses kollektiivis

- kolmas vaatepunkt on, et diskursuse all mõeldakse mingi valdkonna või teemaga seotud tekstihulka, nt rahvusdiskursuse moodustavad kõik tekstid ja nendevaheliste seoste võrgustik, mis selle teemaringi tähendust kujundavad.

Kui selles raamatus on juttu diskursusest, siis just selles viimas, kolmandas tähenduses. Lähtekohaks on, et diskursus koosneb tekstidest. Teksti mõistet kasutatakse siis, kui kõne all on keelekasutusprotsessi lõpptulemus (üks tähenduslik tervik, kirjalik toode).

Teksti vormistamine

Kirjalikus tekstis on teksti väljanägemine osa sõnumist, mis ühest küljest hõlbustab teksti lugemist, aga võib mõnikord hoopis raskendada tervikust arusaamist. Üldreegel on, et mida tuttavam tüpograafia ja tekstikuju, seda kergem on teksti lugeda.

Levinumatest tähekujudest on kõige parema loetavusega eripaksuste joontega antiikva, mida harilikult kasutatakse raamatutes ja lehtedes ja milles on kirjutatud ka sinne tekst. Üsna populaarne on ka ühepaksuste joontega plokk-kiri. Väiketähti on parem lugeda kui suurtähti (VERSAAL või KAPITEEL). Normaalkirja teksti on parem lugeda kui allajoonitud, *kursiivi*, **paksu kirja** või s ó r e n d u s t.

Üksikud kursiivis või muul viisil esile tõstetud sõnad siiski parandavad teksti vastuvõtmist, sest rõhutavad olulisi sõnu. Keeleteaduslikes kirjutistes näiteks on kombeks kirjutada kursiivis näitesõnad ja -väljendid, õpikutes tõstetakse paksu kirjaga esile olulisimad terminid, ajaleheartiklites isikunimed. Lehtede selline tava põhineb osalt sellel, et isikutest rääkimine tõstab lugude

lugemisväärtust. Niiviisi toetab tüpograafia ka väljaannete ärihuvisid.

Ühes tekstis ei maksa kasutada kõiki võimalikke tüpograafilisi mõjutusvõtteid. Ei ole soovitatav vahetada kuigi sageli kirja suurust või -tüüpi või veerulaiust, kuigi tänapäeva arvutites on selliste võtete kasutamine lihtne. Tüpograafia põhireegliks peetakse rahulikkust. Üksik suur pilt või skeem on loetavuse seisukohalt parem kui mitu väikest. Sama võib öelda vahepealkirjade kohta: väga tihe vahepealkirjastamine vähendab pealkirjade infoväärtust.

Käsikirjaline tekst kirjutatakse A4-möödus lehtedele 12-punktilises kirjas. Viited, märkused, tabelid, jooniste allkirjad jms võivad olla väiksemas kirjas. Tekst joondatakse mõlemalt poolt. Vasakule jäetakse 4–5 cm, paremale 2 cm, üles ja alla 3 cm laiune veeris. Pealkirjad on paksemas kirjas, kirja suurused valitakse vastavalt jaotiste hierarhiale. Raamatud trükitakse harilikult lihtreavahega (1), aga A4-formaadis lehtedele kirjutatud käsikirjalised tekstid on soovitatav kirjutada 1,5-se reavahega.

Tekst jagatakse lõikudeks, uut lõiku alustatakse taandega. Vähem soovitatav moodus lõikude eraldamiseks on tühi rida. Küll aga tuleb tühi rida jätta pealkirja ja järgneva teksti vahele.

Kuigi visuaalsus võib sõnalise info kõrval mõjutada tõlgendatava sõnumi vastuvõtmist, ei muuda tüpograafilised võtted otse sõnade ja lausete tähendust. Mõni keelekasutaja paneb meelsasti jutumärkidesse argised või madalstiilsed väljendid, mis stiili poolest ei sobi neutraalsesse tarbeteksti. Ega sobimatu sõna ei muutu neutraalseks, kui see esitatakse jutumärkides. Kuna tähendus mingil juhul ei muutu, siis pole erilist põhjust kasutada jutumärke muidu kui osutamaks, et tegemist on tõepoolest teiselt inimeselt laenatud väljendiga.

Tekstilisus

Tekstilisus tähendab selliseid omadusi, mille järgi võib sõnade ja lausete järjendit pidada terviktekstiks.

ÜLESANNE

Võrrelge näiteid A, B ja C ning arutlege, kas nad on tekstid ja mille põhjal seda otsustada saab.

A. Täna on kolmapäev. Argumentatsiooniks nimetatakse oma väidete põhjendamist. Millest siis tuleneb selline ekslik arvamus? Minu lemmikvärv on sinine. Seepärast ta siis ei vastanudki. Hakkige kaks sibulat ja praadige või sees paar minutit. Oma olemuselt on see pigem kirjandusõpik koos paljude õppeülesannetega, keeleõpetust pakub töövihik.

B. Ei tohtind ju nähä eks / seda et ükski nagu noh sama kokopr-korporatsiooni liige ei tohtind rebast nähä ja sis oli nii et et üks läks sis läks üks teatri grimmistuudios neli tundi lasi ennast grimmida / mingi päev / ülejäänud rebased olid neli või.. / neli päeva kuskil Otepääl / et nad pidid ennast noh pidid varjama pidid / eks se oli ka mingi /ühtegi rebast ei tohtind nähä eks / nende selle rebane ei tohtind rebast nähä vä

C. Komisjon esitas oma ettepanekud direktor Jürissonile juulikuus. Tookord teatas direktor, et firma juhatuse oli oodanud komisjoni seisukohavõttu juba tükk aega. Peale selle avaldas ta arvamust, et nimetatud otsuse-eelnõu esitatakse ettevõtte nõukogule arutamiseks võib-olla juba sel sügisel. Enne seda on siiski ees ootamas arutelud osakondades.

KOMMENTAAR Esimene näide ei ole kindlasti tekst. See on hulk üksteise järel kirja pandud juhuslikke lauseid, millel pole ühist teemat ega sisulist seost – iga lause räägib eri asjast ega ole kuidagi seotud eelmis(t)e lause(te)ga. Peale selle on seal sõnu ja väljendeid, mille tähendus ei avane: ei ole võimalik otsustada, mida tähendavad *millest siis, selline ekslik arvamus, sellepärast, see*. Kuigi kõik laused on korrektsed, pole nende kogum tekstina vastu võetav.

Teine näide võiks teatud tingimustel olla tekst. Ta moodustab tähendusliku terviku: tal on üks teema ja laused on omavahel seotud. Probleem on pigem neis lausetes endis – väljendeid, millest see tekst koosneb, võib ainult väga kõhklemisi lauseteks nimetada ja nendevahelisi piire on üsna kahtlane määrata. Ka sõnad ja nende õigekiri tekitavad küsimusi. Suuliselt esitatuna me ilmselt ei kõhkleks seda tekstiks pidamast, aga ta ei sobi kirjutatud vormi. Kirjutatuna väljendaksime sama mõtet kindlasti ka palju lühemalt, vrd nt

B-1. Et ükski korporatsiooni liige ei tohtinud rebast näha, siis keegi laskis end grimeerida ja teised varjasid end Otepääl.

Kolmas näide on sujuv tekst. Lausetel on üks teema ja neis viidatakse korduvate või varieeruvate nimetustega samadele objektidele (*direktor Jürisson – direktor – ta; ettepanekud – seisukohavõtt – otsuse-eelnõu*), laused on vormilt korrektsed ja üksteisega seotud. Tekstis kasutatud viitesõnad (*tookord, peale selle, nimetatud*) on tõlgendatavad sama teksti teiste lausete abil, ajaväljendid *juulikuus – juba sel sügisel – enne seda* liigendavad teksti kronoloogiliselt.

Teksti grammatilisus, vastuvõetavus ja sobivus

Tekste hinnatakse grammatilisuse, vastuvõetavuse ja sobivuse seisukohast. **Grammatilise teksti** lauseehitus vastab kirjakeele reeglitele ja laused on omavahel nii sisuliselt kui ka vormiliselt korrektselt seotud. Tekst C on grammatiline. **Vastuvõetavus** tähendab teksti mõistetavust ja selle aktsepteerimist vastuvõtja poolt. Tekst B ei ole kindlasti grammatiline, aga kuuldelisena võiks ta olla suure osa kuulajate jaoks üsna vastuvõetav. Tekstide vastuvõetavust mõjutab ka pragmaatika, st tekstiga konstrueeritav maailmapilt. Nt järgmine tekst on grammatiline: laused on korrektselt moodustatud ja teineteisega seotud, kuid ta pole pragmaatiliselt vastuvõetav – ei saa lugeda tööd, mida pole veel kirjutama hakatud.

Andsin oponentidele lugeda oma lõputöö esimese variandi. Kavatsen seda järgmisel kevadel kirjutama hakata.

Sobivus tähendab teksti vastavust kindla tekstiliigi tavadele, selle aktsepteerimist konkreetses kontekstis ja kasutusolukorras. Näiteks järgmine tekst oleks hädapärast mõeldav sõprade intellektuaalses kirjavahetuses, aga ta ei sobi ajalehes avaldamiseks (kus ta tegelikult ilmus):

Kuid juba avakolmandikus toob Blackmore esimesed ohvrid ka õõvastavatest kultuurifilosoofilistest spekulatsioonidest õõvastujate altarile, andes jalaga munadesse kultuurile ja elule.

Eri kontekstides ja suhtlusolukordades on sobivusnõuded erinevad. Ilukirjandus, teater ja filmid kasutavad keelt nagu “tegelikus elus” ja see on nende õigus, sest kunst ei ole kunagi

tahtnud tunnistada ühiskondlikke kokkuleppeid ega avaliku suhtluse reegleid – kunst on reeglite mõttes suhteliselt vaba. Reklaami keelekasutus lähtub vajadusest tähelepanu äratada ja üheks võtteks on siin kujunenud grammatikareeglite eiramine, konventsionaalsetest keelekasutustavadest hälbimine. Reklaami õiguse üle kehtestada omad reeglid on vaieldud. Osa ühiskonnast peab seda vastuvõetavaks, osa mitte. Ühelt poolt on reklaam avalik tarbetekst ja peaks seega olema keeleliselt korrektne. Samas võib reklaami tõlgendada kunstina, ka sõnakunstina ja aktsepteerida teatud vabadusi. Ka eraelu on suhteliselt reeglivaba. Isiklikus suhtluses võime kasutada just niisugust keelt, nagu meie vestluskaaslane lubab. Osa inimesi kasutab murdekeelt, teised vannuvad ja ropendavad, kolmandad suhtlevad slängis või kasutavaid muid kõnekeele variante. Avalikult ja suure kuulajaskonna ees esinedes püütakse rääkida-kirjutada enam-vähem korrektset kirjakeelt. Avalikud ja levitamiseks mõeldud tarbetekstid – nii suulised kui ka kirjalikud – on aktsepteeritavad üksnes korrektses kirjakeeles esitatuna.

Muidugi ei tee üksnes kõnekeelsus teksti sobimatuks. Järgmine tekstilõik on üleriigilisest päevalehest. Hinnake selle sobivust kasutussituatsioonis.

“Mina olin siin” on triloogia esimene osa. On lubadus. On *to be continued*. Taas kord – see raamat on väga hea *copy writing*. Täpse, emfaatilise, *target*’iga kõneleva keelega.

Korrektne kirjakeel ei hõlma üksnes sõnavara ja õigekeelsust, vaid ka selget ja loetavat lauseehitust. Sellise teksti omadusi käsitletakse lähemalt 5. peatükis "Tarbeteksti tunnused".

ÜLESANNE

Võrrelge järgnevaid tekstivariante grammatilisuse, vastuvõetavuse ja sobivuse seisukohast. Kirjeldage tekstivariantide erinevusi.

A. Juulis riigikontrolli avalduse põhjal Eesti Liikluskindlustuse Fondi endise direktori VT suhtes seoses Nordika Kindlustuse peamaja ostuga tegelikust turuväärtusest 40 miljonit krooni kallimalt algatatud uurimise tõttu ärevaks muutunud ja Eesti Liikluskindlustuse Fondi pankrotti kartvate kindlustusseltside survele otsustas fondi nõukogu pöörduda kaitsepolitsei poole palvega uurida fondi ebaõnnestunud tehinguid, millest saadav kahju võib ulatuda 70 miljoni kroonini.

B. Juulis algatas kaitsepolitsei uurimise Eesti Liikluskindlustuse Fondi endise direktori VT suhtes. Uurimist taotlenud riigikontroll kahtlustas, et Nordika Kindlustuse peamaja osteti turuväärtusest 40 miljonit krooni kallimalt. Juhtum muutis ärevaks kindlustusseltsid, kes hakkasid kartma Eesti Liikluskindlustuse Fondi pankrotti. Kindlustusseltside survele otsustas fondi nõukogu pöörduda kaitsepolitsei poole ja paluda, et kaitsepolitsei uuriks fondi tegevust laiemalt. Ebaõnnestunud tehingutest saadav kahju võib ulatuda 70 miljoni kroonini.

Tekstisidusus

Tekst koosneb omavahel seotud korrektsetest lausetest. Tekstil on teema, mis teeb tekstist temaatilise, sisulise terviku. Terviklikkus tähendab, et tekstil on kindel struktuur ja piirid, algus ja lõpp. Seda omadust, et tekst moodustab sisulise, tähendusliku terviku, nimetatakse tekstisidususeks e kohesiooniks.

Hea tarbeteksti sidusust väljendab see, et lausete vahel on küllalt tihe **viitesuhete võrgustik**. Sidusus aitab lugejal liikuda ühe asja juurest teise juurde, ilma et ta peaks pead murdma, kuidas uus asi eelmisega seotud on. Keele tavalisemaid sidusus-

vahendeid on sidesõnad e konjunktsioonid (*ja, et, kuna*) ja muud sidendid (*seetõttu, peale selle, niisiis*), millega väljendatakse lausete- ja lõikudevahelisi seoseid. Sidendite kõrval (sageli ka nende koosseisus) tugevdavad sidusust asendussõnad.

Teksti seisukohalt ei ole asendussõnad üksnes käändsõnade hulka kuuluvad asesõnad (*see, selline, ta*), vaid samasuguse tekstifunktsiooniga on ka asemäärsõnad (*siin, seal, siis, tookord*) ja isegi asetegussõnad (vrd Kas sa *kirjutasid* koju? – Jah, *tegin* seda juba eile.).

Asendussõnadel pole sõltumatut tähendust. Nad saavad oma tähenduse sõnalt, mille asemel neid kasutatakse. Seetõttu tuleb teksti koostades tähele panna, et oleks ühemõtteliselt selge, millele asendussõnad viitavad. Asendussõnu tuleks kasutada säästlikult. Arvukad viitesõnad muudavad stiili kuivaks ja raskesti mõistetavaks, sest lugeja peab üha tagasi pöörduma, et aru saada, mida õigupoolest tähendab *see* või *eespool mainitu* või *kõik see*. Raskesti mõistetavad viitefraasid on *sama kehtib ka, või muud seesugust, kõik see näitab et*. Lugemist aeglustavad kantselseikeelsed *eelmine ja järgmine, eespool mainitud ja viimati nimetatud*. Teksti lähem vaatlus paljastab nii mõnigi kord, et kirjutajal endalgi pole selget pilti, mida *kõik see* täpselt tähendab, nagu järgmises tekstilõigus.

Arheoloogid vaidlevad, kas Inglismaal Foxhallis hilispliotseeni ulatuva punase kihistu keskelt leitud kivistised on üle kahe miljoni aasta vanad kivist tööriistad või on tegemist loodusjõudude tekitatud jälgedega kividel. Samast piirkonnast avastasid kaevandustöölised väidetavalt maapinnast 4,9 meetri sügavusest kihist palju kōneainet pakkunud lõualuu. Mõned teadlased, kes seda uurinud on, ei pidanud seda tänapäeva inimese lõualuust kuigi palju erinevaks. Kahjuks ei ole Foxhalli lõualuu edasiste uuringute läbiviimiseks enam saadaval. See oleks võinud pakkuda täiendavat tõestust selle kohta, et Foxhallist pärinevad kivist tööriistad on